

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

Studii și materiale
XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

Colegiul științific / Scientific Board:

Dr. Nikolaus Boroffka, *Deutsches Archäologisches Institut*, Berlin
Dr. Sabin Adrian Luca, *Brukenthal National Museum*, Sibiu
Dr. Cristian Schuster, *Vasile Pârvan Institute of Archaeology*, Bucharest
Dr. Silviu Purece, *Lucian Blaga University*, Sibiu

Colegiul de redacție / Editorial Board:

Dr. Claudiu Aurel Tulugea – redactor șef/chief editor
Dr. Ion Tuțulescu
Dr. Ionuț Dumitrescu
Dr. Carol Terteci
Elena Mitrana

Tehnoredactare / Computer editing: Carol Terteci

Coperta / Cover design: Carol Terteci, Marius Drăghicean

Traduceri / Translations: Ana Maria Tulugea

Responsabilitatea legală pentru conținutul științific al articolelor le revine în totalitate autorilor / The legal responsibility for the content of articles lies with the authors

Revista a fost acreditată de CNCS la categoria C (2012), cod CNCS: PN-II-ACRED-AR-2012-0172 / The Journal has been established by The National Research Council (CNCS) at C category (2012), code: PN-II-ACRED-AR-2012-0172

ISSN 0258-140X

MUZEUL JUDEȚEAN “AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

Adresa / Address: Calea lui Traian, nr.143, Râmnicu Vâlcea,
ROMÂNIA

Tel./fax: 004/ 0250 738121

E-mail: muzeuljudeteanvalcea@gmail.com

Tipar executat de / Printed by: PCPrint

www.pcprint.ro

Cuprins / Contents

Arheologie / Archaeology

Claudiu TULUGEA

Statuetă antropomorvă din os din colecțiile Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea //

Anthropomorphic bone statuette from the collections of the "Aurelian Sacerdoțeanu" History Museum of Vâlcea County

9

Ion TUȚULESCU, Carol TERTECI, Andrei HEROIU

Contribuții la sfârșitul epocii bronzului în nord-estul Olteniei. Așezarea de la Zătreni, punct La Peșceana //

Contributions to the End of the Bronze Age in Northeastern Oltenia

17

Cătălin BORANGIC

Pumnalul de tip sica de la Brăneț, Olt //

The sica-type dagger from Brăneț, Olt

61

Istorie / History

Dragoș-Ionuț ECATERINESCU

Istoria cărții vâlcene. Centrul de la Govora //

The History of Vâlcea Book. Govora Center

74

Sorin OANE

Țărănimea vâlceană în politica românească interbelică //

Valcea peasantry in Romanian Interwar Policy

92

Liliana BEU

Ștefan Drăghicescu – ostaș credincios al partidului național liberal și deputat al țăranilor //

Ștefan Drăghicescu – faithful soldier of the national liberal party and deputy of the peasants

121

Dan MOROIANU

Crucea Roșie Română între 1876-1947 //

The Romanian Red Cross between 1876-1947

142

Mioara BURLUȘEANU

Date despre minoritatea evreiască din Pitești //
Data about the Jewish minority in Pitești **153**

Rodica Gabriela HERBEL

Biserica de lemn din satul Cioponești, comuna Stănești //
The wooden church from Cioponești village, Stănești commune **161**

Sabin LUNGOI

Casa memorială „Elena Farago” //
„Elena Farago” Memorial House **170**

Ionuț SĂRARU

Conacul Bălceștilor – Arc peste timp (1828-1948) //
Bălceștilor Mansion – Arch over time (1828-1948) **179**

*Numismatică și Sigilografie / Numismatics and Sigilography***Valentin DOLFI**

Un antoninian din tezaurul de la Ioneștii Govorii, jud. Vâlcea //
One Antoninian from the hoard from Ioneștii Govorii, Vâlcea County **189**

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714) //
Seaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714) **195**

*Artă / Art***Diana MIREA, Dragoș-Ionuț ECATERINESCU**

„Un zugrav” transilvănean în custodia Muzeului de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gheorghe I. Petre-Govora” //
„A painter” from Transylvania in the Custody of the Museum of Archeology and Religious Art “Priest Gheorghe I. Petre-Govora” **220**

Adela BARBU-MAIER

Mobilierul pirogravat și pictat de la Conacul Bălceștilor //
Pyrographed and painted furniture from Bălceștilor Mansion **226**

Etnografie / Ethnography

Ionuț-Gabriel DUMITRESCU

Vetre de civilizație românească. Țara Loviștei: patrimoniu și valorizare muzeală //

Hearts of Romanian civilization. Loviștei Country: heritage and museum enhancement

235

Oana Ștefana FLORESCU

Valori ale portului popular vâlcean //

Values of the Vâlcea Folk Costume

245

Alexandru ZAMFIR

Sărbători și obiceiuri de primăvară în Vâlcea //

Holidays and Spring Customs in Vâlcea

258

Restaurare-Conservare / Restoration-Conservation

Diana MIREA

Restaurarea Icoanei Maica Domnului cu Pruncul – Studiu de caz //

The Restoration of the Icon of the Mother of God with the Baby - Case study

263

Daniela BEU

Restaurarea unei ii din colecția Muzeul Satului Vâlcean //

The Restoration of a Romanian blouse from the collection of the Village Museum of Vâlcea

270

Rodica ROTARU

Protejarea patrimoniului muzeal – expoziția de bază a Muzeului de Artă „Casa Simian” //

The Protection of the Museum Heritage - Main Exhibition of Simian House Art Museum

275

Omagiu / Tribute

Claudiu TULUGEA

In Memoriam Petre Purcărescu //

In Memoriam Petre Purcărescu

281

Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714)

Laurențiu-Ștefan Szemkovics*

Mots-clés: *Archives nationales, armoiries, Constantin Brâncoveanu, couronnes, écu, globe croiseté, meubles, ornements extérieurs, souverain, sceaux, supports, Valachie.*

Résumé: *Seaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Dans l'étude „Sceaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714)”, l'auteur présente huit pièces qui proviennent des Archives Nationales Centrales de Bucarest. Ces sceaux, qui authentifient la plus part des documents originaux émis par la Bureau Princière, ont des formes rondes et octogonales, ont de dimensions variables et ont sur leur emblème les armoiries héraldiques de la Valachie et les armoiries combinées. À l'aide de la sigillographie et de l'héraldique, on analyse l'emblème de ces pièces concernant: l'écu, les meubles, les supports, les couronnes qui timbrent l'écu, le globe croiseté, les ornements extérieurs de l'écu.*

La Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, în diferite fonduri și colecții arhivistice, se află și documente originale emise de cancelaria lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688 - 1714)¹, validate, în mare parte², cu sigilii³

* **Dr. Laurențiu-Ștefan Szemkovics**, consilier, Arhivele Naționale Istorice Centrale.

¹ Sacerdoțeanu 1941, p. 161; Popescu 2008, p. 173-178.

² Unele documente, deși originale, au sigiliile deteriorate, căzute sau lipsă.

³ **Sigiliu** = amprenta rămasă pe suportul documentului (în ceară, hârtie, soluție de aur, tuș sau fum) în urma aplicării matricei sigilare ce poartă o emblemă și un text menit a individualiza posesorul; sigiliul este principalul mijloc de garantare a secretului și de asigurare a autenticității actului. **Sigiliul atașat (atârnat)**, confecționat din metal sau din ceară (protejat de un căuș, o capsulă metalică, ori cutie din lemn), prins de act cu ajutorul șnurului, șiretului sau țâncușei. Acest sigiliu cuprinde următoarele părți: a) întipărirea sigilară; b) căușul sau cutia protectoare; c) mijlocul de prindere de suport. În această categorie se cuprind și bulele sigilare. **Sigiliul de închidere**, sigiliul cu ajutorul căruia se asigură secretul corespondenței; el se aplică în ceară, pe reversul suportului, după plierea acestuia, astfel încât actul să nu poată fi despăturit și citit fără ruperea hârtiei sau sfărâmarea sigiliului. Pentru sigilarea în acest mod se utiliza, de obicei, matricea

rotunde și octogonale și pe care le vom analiza, în bună măsură, cu ajutorul sigilografiei⁴ și heraldicii⁵. Piesele sunt redată în funcție de tipul reprezentărilor din câmp. Referitor la descrierea propriu-zisă a sigiliilor, în măsura posibilului, am ținut cont de normele științei heraldice și ne-am conformat recomandărilor fostului Comitet Internațional de Sigilografie⁶, organism creat în 1959 în cadrul Consiliului Internațional al Arhivelor⁷.

sigilară mică sau mijlocie. **Sigiliul imprimat** este sigiliul realizat prin imprimarea matricei sigilare pe suportul actului după ce aceasta a fost introdusă în tuș, soluție de aur sau fum. **Sigiliul timbrat**, sigiliul confecționat prin plasarea, deasupra cerii calde, a unei foițe-timbru peste care se aplică matricea sigilară. Din punctul de vedere al tehnicii de confecționare se împart în: a) sigiliul cu timbru fix; b) sigiliul cu timbru mobil. La un sigiliu timbrat se disting trei elemente: a) foița-timbru; b) ceara sau coca pe care se aplică; c) mătasea sau ața cu care este prins timbrul. Pentru creșterea puterii de rezistență a sigiliului, marginile foiței-timbru au fost cusute de suport ori pe reversul acestuia; în dreptul impresiunii sigilare s-a lipit un carton (Gal et al. 1982, p. 213-218).

⁴ **Sigilografia (sfragistica)** = are ca obiect studiul sigiliilor publice și private în toată complexitatea și varietatea lor; sigilografia a fost fondată în secolul al XVII-lea de Dom Mabillon, părintele erudiției moderne și dezvoltată în secolul al XIX-lea de către Louis-Claude Douët d'Arcq, un mare arhivist și istoric care, împreună cu echipa sa, a scos lucrarea *Collection des sceaux des Archives de l'Empire*. Franceză la origine, această disciplină nu a întârziat să se extindă în toată Europa, pretutindeni unde, încă din Evul Mediu, se impunea obiceiul de a valida documentele cu sigiliu (Bogdan 1980, p. 1620; Chassel 2007, p. 9).

⁵ **Heraldica** = știință specială a istoriei, având drept scop stabilirea principiilor teoretice, cercetarea și interpretarea stemelor și a evoluțiilor acestora. Heraldica cuprinde două părți: știința heraldică care fixează și studiază normele teoretice ale blazonului și arta heraldică care se ocupă cu aplicarea lor în practică (Gal et al. 1982, p. 130-131).

⁶ **Comitetul Internațional de Sigilografie** = organism creat în 1959 prin hotărârea Biroului executiv al Consiliului Internațional al Arhivelor, în vederea rezolvării unor probleme practice privind păstrarea și conservarea sigiliilor și a stimulării cercetărilor în acest domeniu. Comitetul a contribuit la dezvoltarea teoriei și practicii sfragistice, preocupându-se de uniformizarea terminologiei de specialitate, stabilirea elementelor necesare pentru descrierea sigiliilor, reunirea eforturilor specialiștilor în vederea creșterii longevității izvoarelor sigilare, elaborarea de studii menite să scoată în evidență importanța sigiliilor create în diferite țări (Gal et al. 1982, p. 77).

⁷ **Consiliul Internațional al Arhivelor** = organizație internațională creată în iunie 1948, de Comitetul de experți arhiviști convocat de UNESCO, și care, printre altele, cooperează cu alte organisme și cu toate organizațiile internaționale, guvernamentale sau neguvernamentale, care se ocupă cu conservarea valorilor documentare și de utilizarea documentației în folosul umanității (Gal et al. 1982, p. 86-87).

În două documente am întâlnit informații interesante despre sigilarea actului și despre confecționarea unei matrice sigilare⁸ inelare pentru domnitor, fiind cunoscut că, în general, asemenea știri documentare sunt foarte puține.

Astfel, în scrisoarea din 2 sept. 1688 (7197)⁹, prin care domnul îi poruncește lui Drăgan pârçalabul din Ipotești să-i dea slugii sale bucatele căpitanului Preda Proceanul și fratelui acestuia, Papa, apare menționat „scriu în această foiță a domnii mele *pecetluită*”, iar scrisoarea din 10 aprilie 1689 (7197)¹⁰ către jupânul Ghiorghe „felnogiul de la cetatea Brașovului”, prin care Constantin Basarab îl roagă să dea o piatră de „zanfir” (safir) lui Eremia pecetariul, ca să-i facă o pecete inelară din ea, aduce pentru prima oară unele precizări legate de meșter, metode de comandă, descriere, trimiterea unui „izvod” (un model desenat), dar, în același timp, aflăm că cel dintâi sigiliu inelar al domnului, din 1688, a fost săpat în aur de același meșter: „Însă vei ști dumneata că nu iaste să se facă altă peceate, ce tot aceea ce mi o au făcut în inelul cel de aur, care l-am trimis cu boiarul nostru Radul postelnicul Golescul, de mi l-au făcut iar dumnealui; *ce tot aceea peceate, acel corbu, soarele acela, luna aceaia, slovele iar acealea; numai atâta, la picioarele corbului, la inelul acest de aur s-au pus leatul cu slove rumânești, iar în inelul acesta să se facă cu slove latinești, cu ambac † 1689 †. (...)* Numai să-i zici dumneata și aceasta: cât ar putea să-l sape adânc, să nu fie săpătura în față”¹¹.

Sigiliile heraldice au ca element principal pasărea heraldică cu un aspect hibrid între două specii, când mai aproape de corb¹², când

⁸ **Matrice sigilară** = obiect confecționat dintr-un material dur (fier, oțel, alamă, aur, argint sau diferite pietre prețioase etc.) care poartă gravate pe suprafața sa, în negativ, un text și o reprezentare menite a individualiza posesorul, exprimând atributele sale în viața socială. Matricea este alcătuită din două părți: a) suprafața metalică (de obicei rotundă), pe care se află gravate emblema și legenda și b) mânerul, confecționat din metal, os, lemn, pietre prețioase etc. Sin. **tîpar sigilar** (Gal et al. 1982, p. 163).

⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Mănăstirea Brâncoveni*, XXII/56.

¹⁰ Publicată integral, parțial sau menționată de unii cercetători: Iorga 1899, p. 130; Iorga 1905, p. 96-97; Bogdan 1905, p. LIII, n. 1; Hurmuzaki 1913, nr. 2617, p. 1416; Vîrtosu 1956, p. 383-384; Szemkovics 2015, p. 28, 61.

¹¹ Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale, *Stenner*, III, nr. 349.

¹² **Corb** = simbol al perspicacității, al singurătății voite, al speranței; mesager al zeului tunetului și al trăsnetului. Corb negru înseamnă tenebrele ce nu s-au risipit încă; simbolizează pe autorul unii scrisori anonime; prevestitor de moarte (Chévalier, Ghéerbrant 1994, p. 364-366; Clébert 1995, p. 87-90).

mai aproape de acvilă¹³. Chiar și atunci când este redată cu trăsături de corb, pasărea este acvilă¹⁴, caracterizată prin cioc încovoiat, penaj bogat, trup mare, gheare puternice¹⁵. Pasărea heraldică apare cu corpul întreg, în profil spre stânga (conturnată¹⁶), cu capul întors spre dreapta, cu aripile desfăcute.

După procedeul de folosire la aceste documente, am întâlnit cinci tipuri de sigilii:

- 1) atârnat, confecționat din ceară roșie, protejat de un căuș¹⁷ sau de o capsulă metalică care are pe aversul capacului diferite reprezentări, prins de act cu ajutorul unui șnur;

¹³ Cernovodeanu 1977, p. 44-45.

¹⁴ **Acvila** = pasăre de pradă din clasa șoimilor, cu ciocul lung și recurbat, picioare robuste, unghii ascuțite, vedere pătrunzătoare și anvergura foarte întinsă; acvila este reprezentată cu ciocul deschis și aripile deschise (O'Kelly de Galway 1901, p. 6); este simbolul regalității, al măreției, al generozității și al recunoștinței. (G. de L. T***, *Dictionnaire héraldique, contenant tout ce qui a rapport à la science du blason, avec l'explication des termes; leurs etymologies, & les exemples nécessaires pour leur intelligence, suivi des Ordres de Chevaleries dans le Royaume et de l'Ordre de Malthe*, Paris, Lacombe, MDCCLXXIV, p. 11).

¹⁵ Brătianu 1931; Mănescu 1983.

¹⁶ **Conturnat** = se spune: 1) despre animale sau despre capete de animale care privesc spre stânga scutului; 2) de chevron atunci când vârful este întors spre partea stângă a scutului (Maigre 1860, p. 55).

¹⁷ **Căuș** = suport în formă de semisferă, confecționat din ceară naturală amestecată cu rășini, în care (după ce se trasează câteva linii) se toarnă ceara caldă peste care se aplică matricea sigilară. Sin. calotă sferică, semisferă, emisferă de ceară, covățică, capsulă de ceară, capsulă protectoare, cuib, înveliș de ceară albă (Gal et al. 1982, p. 66).

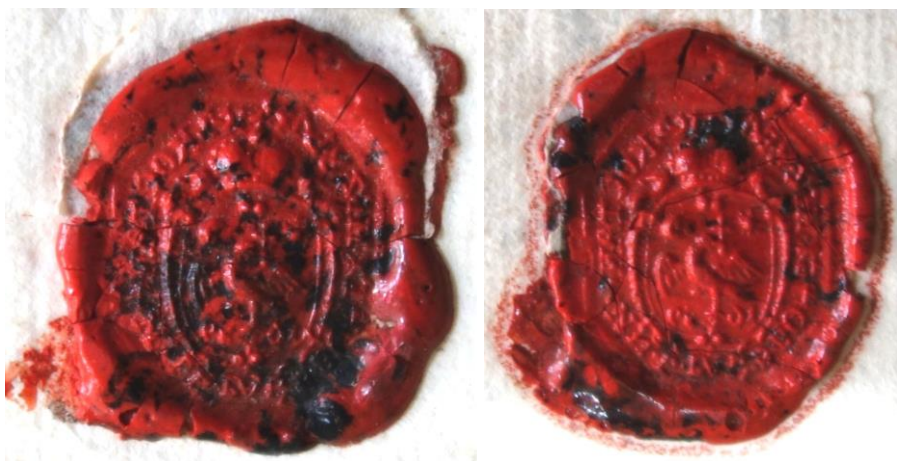

2) imprimat cu chinovar¹⁸;

¹⁸ **Chinovar** = substanță roșie, obținută din plante sau sulfură roșie de mercur, utilizată la scrierea (mai ales a literei inițiale majuscule, ornamente și miniaturi) și la sigilarea actelor. Fiind culoarea care exprimă suveranitatea, măreția, a fost intens folosit la validarea actelor domnești (Gal et al. 1982, p. 69; Oprea et al. 2007, p. 232).

3) aplicat în ceară roșie;

4) timbrat fix confecționat prin aplicarea cerii, la un document difoliu, pe reversul primei file, la locul convenit pe față în mod normal, după care se impresiona cu matricea sigilară direct pe aversul hârtiei pe care este scris textul;

5) timbrat mobil, confecționat prin fixarea cerii pe aversul documentului, prin plasarea pe aceasta a unei foițe-timbru romboidală și peste care se apăsa matricea sigilară. La acest sigiliu, foițele de hârtie, de culoare albă, erau simple sau dantelate. Cele dantelate sunt sub formă de: opt frunze de acant, patru mai mari intercalate de alte patru mai mici, cu decupaj în formă de inimă pe mijlocul lor; opt frunze de pătrunjel, patru mari și patru mai mici;

opt ornamente, patru mai mari care se termină în floare de lelea și patru mici sub formă de frunze de acant; floare. Unele foițe sunt deteriorate pe alocuri. Uneori timbrul s-a cusut de jur împrejurul impresiunii sigilare, cu fir de mătase de diferite culori.

În această perioadă, sigiliul domnesc menține ca element de bază, în emblema sa, stema¹⁹ țării. În câmpul acestor vestigii sigilare se disting pe cele opt tipuri:

¹⁹ **Stemă** = elementele distinctive și simbolice care alcătuiesc blazonul unei persoane, instituție sau stat, exprimând atributele sale. Conform legilor științei heraldice, o stemă se compune din următoarele elemente: a) scut a cărui suprafață poate fi secționată sau nu; b) mobilele heraldice plasate în câmpul scutului; c) elementele exterioare ale acestuia, incluzând timbrul, coroana, sprijinatorii, pavilionul sau mantoul, deviza etc. Sin. gherb, herb, blazon, arme (Gal et al. 1982, p. 222-223).

A. *Stema heraldică a Țării Românești*²⁰ care apare în emblemele primelor cinci sigilii:

I. Sigiliul rotund (87 x 95 mm), în câmpul căruia este un scut²¹ oval, format dintr-o ghirlandă întretăiată în partea de jos de o floare cu șapte petale, încărcat cu pasărea stând cu picioarele pe petala centrală de sus, cu aripile²² deschise, corpul conturnat, capul întors spre dextra²³, ținând în cioc o cruce²⁴ latină²⁵ poziționată în pal²⁶ și flancată²⁷, la dreapta de soare²⁸ figurat²⁹ cu optsprezece raze, la stânga de crai nou³⁰. Scutul, timbrat³¹ de o coroană închisă³²,

²⁰ Stema are ca element principal pasărea cruciată, însoțită de cei doi aștri, soarele și luna.

²¹ **Scut** = partea centrală a unei steme, simbolizând arma de apărare a cavalerilor medievali, pe care aceștia își reprezentau blazonul. Scutul are forme variate, după epoca și aria geografică în care a apărut. După formă poate fi triunghiular, rotund, dreptunghiular, rococo (cu marginile neregulate) etc. (Gal et al. 1982, p. 211).

²² **Aripi** = simbol al avântului; indică facultatea cunoașterii, o eliberare și o izbândă (Chévalier, Ghéerbrant 1994, p. 141-143).

²³ **Dextra** = termen prin care se indică poziția unei mobile în scut, la dreapta; în heraldică poziția dreapta-stânga este inversă decât în accepțiunea curentă (Slater 2010, p. 250).

²⁴ **Cruce** = simbolizează axa lumii și punctul de intersecție dintre figurile geometrice fundamentale reprezentate de cerc (cerul) și pătrat (pământul). Are și un symbolism spațial, deoarece brațele corespund celor patru puncte cardinale. Provine din cuvântul latinesc *cruce(m)*, „caznă” (Battistini 2008, p. 144).

²⁵ **Cruce latină** = cruce care are piciorul de cel puțin de două ori mai lung decât celelalte trei brațe din partea de sus care sunt egale (Andrieș-Tabac 2010, p. 103).

²⁶ **Palul** = piesă onorabilă și este obținut prin trasarea a două linii verticale în centrul scutului (Gal et al. 1982, p. 186).

²⁷ **Flancat** = termen ce indică poziția paralelă cu laturile scutului a unor mobile (Gal et al. 1982, p. 119).

²⁸ **Soarele** = astru reprezentat cu o față umană, înconjurat de 12 sau 16 raze, alternând cele drepte cu cele ondulate; este simbolul luminii, al bogăției și al abundenței. El este de asemenea desemnat ca emblemă a divinității. În iconografia creștină, indică adevărul (O’Kelly de Galway 1901, p. 424).

²⁹ **Figurat** = termen care indică reprezentarea unor mobile sub formă de figuri omenești; de obicei apar astfel înfățișate soarele și semiluna (Gal et al. 1982, p. 116).

³⁰ **Lună** = figură naturală, din categoria astrilor, reprezentată conform regulilor heraldice, printr-un disc de argint cu figură umană. În heraldica românească acest astru este, de obicei, înfățișat sub formă de crai nou (semilună) figurat. Poziția obișnuită a semilunii este culcată la orizontal, cu coarnele în sus; când este redată orizontal cu coarnele în jos se blazonează răsturnată; când este înfățișată vertical cu coarnele îndreptate spre flancul drept se definește semilună întoarsă; iar când

terminată cu un glob crucifer³³, este sprijinit de doi lei³⁴, limbați³⁵, afrontați³⁶, cu cozile bifurcate trecute printre picioare. În exergă³⁷, între un cerc șnurat la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda³⁸ în limba slavonă: † **IO COSTANDIN BASARAB VOEVOD B(o)JIU M(i)L(o)STIIU G(o)SP(o)D(a)P ZEMLE UNGROVLAHIISCOE . L(ea)T . 7200 .** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, LEAT 7200), cu ligaturi la AN, DIN, AB și LT.

Sigiliul atârnat, din ceară roșie, este introdus într-o capsulă metalică aurită, care are pe avers figurile în picioare ale împăratului³⁹ Constantin (în dreapta) și împărătesei Elena (în stânga), cu aureole în jurul capetelor precum sfinții și ținând, cu câte o mână, împăratul cu cea stângă în supinație, împărăteasa cu cea dreaptă în pronație, o cruce latină aflată între ei.

este în poziție verticală, cu coarnele spre stânga, se descrie conturnată. Simbolizează veșnicie, nemurire, strălucire (Gal et al. 1982, p. 159).

³¹ **Timbrat** = termen care indică poziția unei mobile față de scut. Este propriu coifului cu cimier și lambrechini (Gal et al. 1982, p. 230).

³² **Coroană închisă** = coroana formată dintr-un cerc frontal de care se prind mai multe arcuri ce se unesc în partea superioară; de obicei este dotată cu pietre prețioase și terminată printr-un glob crucifer (Gal et al. 1982, p. 90).

³³ **Glob crucifer** = sferă suprapusă de o cruce care se găsește în vârful coroanelor închise, în mâna unor personaje sau deasupra unor scuturi; este însemn al puterii suverane, atribut al suveranității. În heraldica românească globul crucifer este întâlnit în stemele Țării Românești, în armele Moldovei și armeriile statului român. Sfera simbolizează pământul, iar crucea de pe sferă simbolizează dominația creștină asupra lumii (Gal et al. 1982, p. 127; Rapelli 2009, p. 40-41).

³⁴ **Leul** = unul dintre cele mai nobile animale, fiind reprezentat din profil și stând pe labele de dinapoi. Gura larg deschisă îi arată dinții ascuțiți și o limbă recurbată. Coada sa se înalță dreaptă terminându-se printr-un smoc de păr întors spre spate. Este simbolul forței, al curajului și al generozității (O'Kelly de Galway 1901, p. 316-317; Gourdon de Genouillac 1868, p. 22).

³⁵ **Limbat** = înfățișarea unor animale cu limba scoasă și reprezentată de obicei în alt smalt (Gal et al. 1982, p. 156).

³⁶ **Afrontate** = două personaje, animale sau obiecte plasate față în față (Gal et al. 1982, p. 19).

³⁷ **Exergă** = spațiul de la marginea câmpului sigilar, de obicei cuprins între două sau mai multe cercuri (ce pot fi liniare, șnurate, perlate etc), în care se gravează textul legendei (Gal et al. 1982, p. 111).

³⁸ **Legendă** = textul scris, de obicei la marginea spațiului sigilar, circular de la dreapta spre stânga, indicând numele și atributele posesorului (Gal et al. 1982, p. 153).

³⁹ **Împărat** = suveran (absolut) al unui imperiu (Oprea et al. 2009, p. 721).

Deasupra capetelor, inscripția, gravată în incizie, cu slove capitale: **ȚAR - ȚARIȚA**, iar în dreptul gâtului, la dreapta și la stânga respectiv: **COSTA-NDIN I E-LENA** (ÎMPARATUL CONSTANTIN ȘI ÎMPĂRĂTEASA ELENA), cu ligatură⁴⁰ la DIN.⁴¹

⁴⁰ **Ligatură** = reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic.

⁴¹ Moisil 1931, nr. 2, p. 68, fig. 9; Vîrtosu 1958, p. 427-432, fig. 7-8; Cernovodeanu 1977, p. 47 și 224-225, pl. IX, 3; Căzan 1991; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 131-132 și p. 179, fig. 184-185; Turcitu et al. 2014, p. 283, 290-291; Turcitu et al. 2016, p. 281, 286.

II. Sigiliul octogonal (16 x 15 mm), având în emblemă, într-un scut în formă de măr, pasărea, cu aripile deschise, corpul conturnat, capul întors spre dreapta, purtând în cioc o cruce burdonată⁴², așezată în pal, flancată, în partea de sus, la dreapta de soare, la stânga de semilună (crai nou), în partea de jos, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197). Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu un glob crucifer, a cărui cruce, asemănătoare cu cea ținută de pasăre, intră în legendă ca invocație simbolică⁴³, are pe flancuri⁴⁴ două modilioane⁴⁵ din ale căror extremități superioare ies doi grifoni⁴⁶ adosați⁴⁷.

În exergă, mărginită la exterior de un octogon liniar, legenda în limba slavonă: † IO COSTANDIN B.(asa)RAB V.(oe)VOD B.(o)J(iiu) M.(ilostiiu) G(ospodar) Z.(emli) U.(gro)VL(a)H(i) († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI).⁴⁸

⁴² **Cruce burdonată** = cruce ale cărei brațe au extremitățile terminate în cercuri cu diametrul mai mare decât lățimea brațului și intrând peste braț. Cercurile amintesc de măciulia bastonului de pelerin (Andrieș-Tabac 2010, p. 115).

⁴³ **Invocația simbolică** = figură cu aspect cruciform sau o monogramă redând prescurtat numele Iisus, evocând protecția divină pentru conținutul actului pe suportul căruia este gravat; element al intitulației suveranilor în formă de cruce realizată simplu sau ornamentată cu diferite elemente geometrice ori florale, exprimând faptul că numitul conducător deține puterea prin voința divină. Este plasată, de obicei, la începutul actului ori legendei sigilare, sau precede semnăturile martorilor. Sin. **cruce-ajută** (Gal et al. 1982, p. 143).

⁴⁴ **Flanc** = suprafața de lungime a laturilor scutului, respectiv flancul drept plasat lângă latura stângă a scutului din punct de vedere al privitorului și invers (Gal et al. 1982, p. 120).

⁴⁵ **Modilion** = ornament exterior din domeniul arhitecturii redat în formă de consolă, care susține un scut, un bust etc. (*DEX, Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 645).

⁴⁶ **Grifon** = animal fantastic, alcătuit din imaginație, prin combinarea unei acvile cu un leu. De obicei acesta este înfățișat având capul, pieptul, aripile și picioarele de acvilă, iar restul trupului de leu. Sin. **griptor** (Gal et al. 1982, p. 128).

⁴⁷ **Adosate** = două animale care își întorc spatele, adică stau spate în spate (O'Kelly de Galway 1901, p. 5).

⁴⁸ Turcitu et al. 2014, p. 282, 286-287.

III. Sigiliul octogonal (18 x 15 mm), având în emblemă, într-un scut în formă de măr, pasărea, cu aripile deschise, corpul conturnat, capul întors spre dreapta, purtând în cioc o cruce latină, așezată în pal, flancată, în partea de sus, la dreapta de soare, la stânga de semilună (crai nou), în partea de jos, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197). Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu un glob crucifer, a cărui cruce, asemănătoare cu cea ținută de pasăre, intră în legendă ca invocație simbolică, are pe flancuri două ramuri, din ale căror extremități superioare ies, ca suporturi, doi grifoni adosați.

În exergă, mărginită la exterior de un octogon liniar, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN B.(asa)RAB. V.(oe)VOD. B(o)J(iiu). M.(ilostiiu) G(ospodar) Z.(emli) U.(ngro)VL(a)H(i)** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI).⁴⁹

⁴⁹ Szemkovics, Dogaru 2006, p. 133 și p. 179, fig. 189; Szemkovics 2014a, p. 66-68; Szemkovics 2014b, p. 60; Turcitu et al. 2014, p. 282, 286-287; Szemkovics 2015, p. 32, 65; L. Szemkovics, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătinene”. Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, p. 116-118; Szemkovics 2016, p. 280, 284.

IV. Sigiliul octogonal (18 x 16 mm), corespunde cu cel de dinainte, cu unele deosebiri la: forma scutului care este ovală; forma păsării; dispunerea crucii din cioc; dispunerea celor doi aștri; în locul slovo-cifrelor apare anul 1689; dispunerea literelor din legendă; dimensiunile sigiliului⁵⁰.

⁵⁰ Bădără 1989; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 133 și p. 179, fig. 188a și 188b; Szemkovics 2014a, p. 70; Szemkovics 2014b, p. 61; Turcitu et al. 2014, p. 282, 288-289; Szemkovics 2015, p. 32-33, 65-66; L. Szemkovics, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătinenene”. Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, p. 119-120; Szemkovics 2016, p. 64; Turcitu et al. 2016, p. 280, 285.

V. Sigiliul octogonal (17 x 15 mm), cuprinzând în emblemă pasărea cu aripile deschise, picioarele flexate, cu ghearele îndreptate spre aripa stângă, capul întors spre aripa dreaptă, ținând în cioc o cruce latină, flancată de soare și de semilună, având deasupra o coroană deschisă⁵¹, cu trei fleuroane⁵².

În exergă, între două octogoane liniare, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN. B(asarab). VOEVOD B(râncoveanu) B(ojiuu) M(ilstiuiu) G(ospodar) Z(emle) V(lahiscoe)** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD BRÂNCOVEANU, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI)⁵³.

⁵¹ **Coroană deschisă** = coroana formată dintr-un arc frontal și mai multe fleuroane; deseori între fleuroane se interpun arcuri perlate, iar cercul frontal este împodobit cu pietre prețioase (Gal et al. 1982, p. 90).

⁵² **Fleuron** = element component al coroanei deschise care este fixat pe un cerc frontal, de obicei împodobit cu pietre prețioase. Coroanele pot cuprinde trei, cinci, șapte sau nouă fleuroane (Gal et al. 1982, p. 120).

⁵³ Turcitu et al. 2014, p. 283, 288-289.

B. *Stema combinată*⁵⁴ apare în emblemele sigiliilor ultimelor trei sigilii:

VI. Sigiliul rotund (55 mm), având în emblemă, în scut în formă de măr, două personaje încoronate⁵⁵, redete în întregime și din față, flancând un arbore⁵⁶, mărginit, în dreptul trunchiului, de slovo-cifrele ZP-YZ (7197), pe vârful căruia stă pasărea cruciată, însoțită, la dreapta de soare figurat cu 16 raze, la stânga de crai nou. Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu glob crucifer, de la care pornesc lambrechini⁵⁷ sub formă de fâșii, are pe flancuri motive

⁵⁴ Stema combinată este realizată prin contopirea stemei heraldice cu stema iconografică a Țării Românești.

⁵⁵ **Încoronat** = se spune despre animale sau despre figuri umane care au o coroană pe cap; Maigne 1860, p. 233.

⁵⁶ **Copac (arbore)** = simbol al vieții în continuă evoluție, în ascensiune spre cer. Simbol pentru caracterul ciclic al evoluției cosmice: moarte și regenerare, amintind de arborii foioși, cărora în fiecare an le cad și le cresc din nou frunzele; simbol al dezvoltării unei familii, cetăți, neam (Chévalier, Ghéerbrant 1994, p. 124-132).

⁵⁷ **Lambrechini** = ornament exterior al scutului înfățișat ca niște fâșii din stofă sau vrejuri vegetale care cad din partea de sus a scutului pe laturile acestuia. Lambrechinii au fost reprezentați, din punct de vedere al formei, în funcție de stilul artistic dominant (gotic, renaștere, baroc, rococo etc). Ei amintesc acoperământul coifului sfâșiat în lupte. În mod obișnuit, lambrechinii sunt înfățișați, din punct de vedere cromatic, prin atribuirea smaltului principal al scutului părților exterioare, iar

baroce și tenanți⁵⁸ două personaje adosate, rediate din profil și pe jumătate, privind spre marginile sigiliului.

În exergă, între un cerc liniar la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN BASARAB VOEVOD B(o)JĬIU M(i)L(os)TĬIU G(ospo)D(a)R V(soi) ZEMLI UGR(o)VL(a)HI** († IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN A TOATĂ ȚARA ROMÂNEASCĂ).⁵⁹

metalului sau a culorii celei mai însemnate mobile din scut, celor interioare (Gal et al. 1982, p. 152).

⁵⁸ **Tenant** = element exterior al scutului, personaj uman care sprijină scutul (Gal et al. 1982, p. 229).

⁵⁹ Năsturel 1892, p. 119, fig. 38; Dogaru 1976, p. 75, fig. 53 a, b; Căzan 1996, pl. IV, 1; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 132 și p. 179, fig. 186; Turcitu et al. 2014, p. 283-284, 292-293; Szemkovics 2015, p. 34, 66-67; Turcitu et al. 2016, p. 281-282, 287.

VII. Sigiliul rotund (52 mm), corespunde cu cel de dinainte, deosebindu-se: dispunerea personajelor umane și poziția mâinilor acestora; forma și poziția păsării care stă pe vârful copacului; forma crucii atât cea ținută în cioc de pasărea heraldică, cât și cea din vârful coroanei care timbrează scutul; slovo-cifrele au titlă; forma coroanei care este pe scut; forma lambrechinilor.

În exergă, între un cerc liniar la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda în limba slavonă: † **IO COSTANDIN · BASARAB · VOEVOD · B(o)JIIU M(i)L(os)TIIU G(ospo)D(a)R ZEMLI UGR(o)VL(a)HII:** († IO CONSTANTIN · BASARAB · VOIEVOD

· DIN MILA LUI DUMNEZEU, DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI:).⁶⁰

⁶⁰ Urechia 1891, p. 162; Urechia 1901, p. 14; Năsturel 1892, p. 119, fig. 38; Ionnescu-Gion 1899, p. 118; Dogaru 1976, p. 75, fig. 53 a, b; Căzan 1996, pl. IV, 1; Szemkovics, Dogaru 2006, p. 132-133 și p. 179, fig. 187; Szemkovics 2014a, p. 78; Szemkovics 2014b, p. 63-64; Turcitu et al. 2014, p. 284, 294-295; Szemkovics 2015, p. 35-36, 68-69; L. Szemkovics, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătine”⁷. Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, p. 123-124; Szemkovics 2016, p. 64-65; Turcitu et al. 2016, p. 282, 288.

VIII. Sigiliul rotund (55 mm), din ceară roșie, în capsulă metalică aurită, anepigraf⁶¹, cuprinzând în câmp, un scut în formă de măr, încărcat cu două personaje redată în întregime, încoronate, purtând veșminte lungi, flancând un copac pe vârful căruia stă pasărea cruciată, flancată la dreapta de un soare figurat cu 16 raze, iar la stânga de o semilună. Scutul, timbrat de o coroană închisă, are pe flancuri și sub el ornamente baroce. Compoziția heraldică este inclusă într-o ghirlandă rotundă. Pe aversul capacului, s-a gravat, în excizie, un scut rotund, cu bordura perlată, încărcat cu acvila bicefală⁶², cu o coroană închisă așezată deasupra, între cele două capete, ținând în gheare buzduganul⁶³ și sabia⁶⁴. Pe pieptul și pe stomacul acvilei se află un scut oval, încărcat⁶⁵ cu pasărea cruciată, însoțită, în partea de sus, de un soare figurat cu 18 raze și de semilună.⁶⁶

⁶¹ **Anepigraf** = fără legendă.

⁶² **Acvilă bicefală** = pasăre himerică înfățișată cu două capete (Gal et al. 1982, p. 17).

⁶³ **Buzdugan** = figură heraldică artificială din categoria armamentului, înfățișată ca o măciucă cu mâner, folosită în vechime ca armă de luptă și utilizată ca însemn al puterii, exprimând suveranitatea sau deținerea unei dregătorii (Gal et al. 1982, p. 57).

⁶⁴ **Sabie** = este emblema nobleței, a curajului și a victoriei; sabia a fost adoptată de persoanele care au săvârșit acte de valoare (O'Kelly de Galway 1901, p. 220).

⁶⁵ **Încărcat** = termen care indică faptul că într-o piesă heraldică s-au plasat una sau mai multe mobile (Gal et al. 1982, p. 146).

⁶⁶ Turcitu et al. 2014, p. 284, 296-297; Szemkovics 2015, p. 36-37, 69-70; Turcitu et al. 2016, p. 282, 289.

Studiul își propune să trezească interesul specialiștilor, istoricilor și marelui public față de aceste izvoare speciale și, totodată, să constituie un apel pentru depistarea, salvarea și introducerea în circuitul științific și a altor vestigii de acest fel, rămase încă necunoscute.

BIBLIOGRAFIE

Andrieș-Tabac 2010 – Silviu Andrieș-Tabac, *Tipologia crucii heraldice*, în „Analecta Catholica”, IV, 2008, Chișinău, 2010, p. 97-127.

Bădără 1989 – Doru Bădără, *O carte cu pecetea lui Constantin Brâncoveanu în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din București*, în „Revista de istorie”, t. 42, mai 1989, nr. 5, p. 509-511.

Battistini 2008 – Matilde Battistini, *Simboluri și alegorii*, Monitorul Oficial, 2008.

Bogdan 1905 – I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I, 1413-1508, București, 1905.

Brătianu 1931 – Gh. I. Brătianu, *Originile stemelor Moldovei și Țării Românești*, în „Revista istorică română”, I, 1931, p. 50-62.

Căzan 1991 – Ileana Căzan, *Les armoiries, l'embleme et le sceau de Constantin Brâncoveanu*, în „Revue roumaine d'histoire”, t. XXX, 1991, nr. 3-4, p. 253-262.

Căzan 1996 – Ileana Căzan, *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, Silex, București, 1996.

Cernovodeanu 1977 – Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

Chassel 2007 – Jean-Luc Chassel, *Les sceaux dans l'Histoire, l'Histoire dans les sceaux*, în *Les sceaux, sources de l'histoire médiévale en Champagne. Actes des tables rondes de la Société française d'héraldique et de sigillographie* (Troyes, 2003-Reims, 2004) sous la direction de Jean-Luc Chassel, Paris, Société française d'héraldique et de sigillographie, 2007.

Chévalier, Ghéerbrant 1994 – Jean Chévalier, Alain Ghéerbrant, *Dicționar de simboluri. Mîturi, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 1 (A-D), Edit. Artemis, București, 1994.

Clébert 1995 – Jean-Paul Clébert, *Bestiar fabulos. Dicționar de simboluri animaliere*, Edit. Artemis-Cavallioti, București, 1995.

Damian 1980 – Damian P. Bogdan, *Științele speciale istorice*, în „Revista de istorie”, tom 33, 1980, nr. 7-8, p. 1603-1635.

Dogaru 1976 – Maria Dogaru, Sigiliile mărturii ale trecutului istoric. Album sigilografic, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Gal et al. 1982 – Ionel Gal (coord.), Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie, (colectiv de autori), Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Gourdon de Genouillac 1868 – Henri Gourdon de Genouillac, Les Mystères du blason de la noblesse et de la féodalité. Curiosités – bizarreries et singularités, Paris, E. Dentu, 1868.

Hurmuzachi 1913 – Eudoxiu de Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria românilor, vol. XV, partea II, 1601-1825, București, 1913.

Ionescu-Gion 1899 – G. I. Ionescu-Gion, Istoria Bucureștilor, București, Stabilimentul grafic I. V. Socecu, 1899.

Iorga 1899 – N. Iorga, Socotelile Brașovului și scrisori românești către Sfânt în secolul al XVII-lea, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1899.

Iorga 1905 – N. Iorga, Brașovul și românii. Scrisori și lămuriri, vol. X (Studii și documente cu privire la istoria românilor), Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1905.

Maigne 1860 – W. Maigne, Abrégé méthodique de la science des armoiries suivi d'un glossaire des attributs héraldiques, d'un traité élémentaire des ordres de chevalerie et de notions sur les classes nobles, les anoblissements, l'origine des noms de famille, les preuves de noblesse, les titres, les usurpations et la législation nobiliaires, Paris, Garnier frères, Libraires-Éditeurs, 1860.

Mănescu 1983 – Jean N. Mănescu, *Cu privire la originea stemei Țării Românești*, în „Cercetări numismatice”, V, 1983, p. 183-196.

Moisil 1931 – Const. Moisil, *Stema României. Originea și evoluția ei istorică și heraldică*, în „Boabe de grâu”, II, 1931, nr. 2, p. 65-85.

Năsturel 1892 – P. V. Năsturel, *Stema României. Studiu critic din punct de vedere heraldic cu numeroase figuri în text*, București, Tipografia «Voința Națională», 1892.

O'Kelly de Galway 1901 – Cte Alph. O'Kelly de Galway, Dictionnaire archéologique et explicatif de la science du blason, tome I, Bergerac, Imprimerie générale du Sud-Ouest, 1901.

Oprea et al. 2007 – Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, Noul dicționar universal al limbii române, ediția a doua, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2007.

Oprea et al. 2009 – Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, Noul dicționar universal al limbii române, ediția a treia, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2009.

Popescu 2008 – Petru Demetru Popescu, Viețile voievozilor, domnilor și regilor poporului român, Editura Vitruviu, București, 2008.

Rapelli 2009 – Paola Rapelli, Simboluri ale puterii și mari dinastii, Monitorul Oficial, 2009.

Sacerdoțeanu 1941 – Aurelian Sacerdoțeanu, *Liste de suverani*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 141-191.

Slater 2010 – Stephen Slater, The complete book of heraldry. An international history of heraldry and its contemporary uses, Hermes House, 2010.

Szemkovics 2014a – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Cinci sigilii care au aparținut lui Constantin Brâncoveanu și soției sale, Marica*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana. 95 de ani”, coordonatori Doru Sinaci, Emil Arbonie, vol. VIII, Arad, 2014, p. 65-78.

Szemkovics 2014b – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu*, în „Acta Bacoviensia”. Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, IX, Editura Magic Print, Onești, 2014, p. 59-64.

Szemkovics 2015 – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Documente de la Constantin Brâncoveanu privitoare la unele mănăstiri și persoane din județul Gorj (1688-1712), Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2015.

Szemkovics 2016 – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la Mănăstirea Argeșului (1688-1703), Editura Ordessos, Pitești, 2016.

Szemkovics, Dogaru 2006 – Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Maria Dogaru, Tezaur sfragistic românesc. I. Sigiliile emise de cancelaria

domnească a Țării Românești (1390-1856). Trésor sfragistique roumain. I. Les sceaux emis par la chancellerie princière de la Valachie (1390-1856), Ars Docendi, București, 2006.

Turcitu et al. 2014 – Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Constantin Brâncoveanu 300 – Documente de arhivă, DAR DEVELOPMENT ASSOCIATION, 2014.

Turcitu et al. 2016 – Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Constantin Brâncoveanu 300 – Documente din Arhivele Naționale, ediția a II-a, autori: Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Editura DAR DEVELOPMENT PUBLISHING, 2016.

Urechia 1891 – V. A. Urechia, *Schițe de sigilografie românească (I)*, în „Revista literară”, XII, 1891, nr. 11, 17 p. + ilustr.

Urechia 1901 – V. A. Urechia, *Notice sur les armoiries du peuple roumain*, Mémoire au Congrès d'histoire comparée, Maçon, 1901, 20 p.

Vîrtosu 1956 – Emil Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, în Documente privind istoria României. Introducere, vol. II, Edit. Acad. Rom., 1956.

Vîrtosu 1958 – Emil Vîrtosu, *Glose sigilografice*, în „Studii și Cercetări de Numismatică”, II, 1958, p. 419-437.